

Marijan Smolik

BIBLIA SLAVICA IN TRUBARJEVA ZBRANA DELA

Slavisti in biblicisti Zahodne Evrope so pred desetletji sklenili v ponatisih in faksimilih izdati najstarejše prevode Biblije v slovanskih in nekaterih baltskih jezikih. V času napetosti med Vzhodom in Zahodom so hoteli dragocene rokopise in prvotiske rešiti pred morebitnim uničenjem, hkrati pa omogočiti raziskovalcem dostop do besedil, shranjenih v marsikdaj težko dostopnih knjižnicah in arhivih. Za večino narodov so prav ta besedila predstavljala tudi višek njihovega kulturnega in jezikovnega razvoja. Za nekatere rokopisne prevode Biblije ali njenih delov naj bi ta izdaja bila sploh prvi natis.

Založba Ferdinand Schöningh (Paderborn, München, Wien, Zürich) je prevzela tiskanje in izdajanje te zbirke s skupnim naslovom *Biblia Slavica*. Z razpisom prednaročila je poskrbela za poslovno zadostno veliko naklado celotne zbirke ali posameznih zvezkov v jezikovnih skupinah.

Ves projekt sta vodila profesorja Reinhold Olesch (1920–1990) iz Kölna in Hans Rothe (1928) iz Bonna. Po Oleschevi smrti je nadaljeval delo prof. Rothe sam, seveda s številnimi sodelavci. Knjige faksimilnih ponatisov dopolnjujejo namreč zvezki razprav in komentarjev, ki seveda izhajajo polagoma. Ves projekt so finančno omogočile različne ustanove (fundacije), npr. Alfred Krupp (Bohlen) in Hallbach (Essen).

Zbirka *Biblia Slavica* je razdeljena na naslednje skupine:

- I. Češke Biblije (rokopisne in tiskane) so že natisnjene v štirinajstih zvezkih; besedila spremljajo tudi komentarji.
- II. Poljski prevodi so izšli v šestih zvezkih.

III. Med vzhodnoslovanskimi Biblijami so izdali ruske in beloruske prevode v petih knjigah (med njimi je npr. tudi Ostroška Biblija, natisnjena leta 1580 v podobni velikosti kot naša Dalmatinova in jo hrani tudi Semeniška knjižnica v Ljubljani).

IV. V skupini južnoslovanskih prevodov so izšli hrvaški v treh knjigah. Od leta 1999 je tako za študij dostopen tudi prvi katoliški hrvaški prevod Bartolomeja Kašića iz leta 1625, ki je ohranjen le kot rokopis. Leta 2000 je izšel tudi zvezek z znanstvenimi komentarji. V prvotnem načrtu te skupine ni bilo slovenskih prevodov, zato o njih pozneje.

V. V peti skupini so lužikosrbski v eni in slovaški v dveh knjigah.

VI. V dodatni šesti skupini z baltskimi prevodi je doslej natisnjen litvanski prevod v sedmih knjigah.

Slovenske najstarejše prevode so uredniki in izdajatelji vključili v zbirko šele na vztrajno pobudo akademika bibličista dr. Jožeta Krašovca. Ker je bila naša Dalmatinova Biblija v zadnjem času ponatisnjena že trikrat, so za objavo ostali predvsem Trubarjevi prevodi in tisti Dalmatinovi, ki so bili tiskani pred Biblijo. Namesto pravih faksimilov v izvirni velikosti in vezavi so se odločili za izviren način, ki je omogočil natis vseh besedil v eni knjigi velikosti Dalmatinove Biblije (23 × 33 cm). Na isti strani je navadno natisnjenih več strani v izvirni velikosti (kadar je ta majhne oblike, kakor so Psalmi, Jezus Sirah in Salomonovi pregovori, celo štiri), pri drugih po dve, nekatere je bilo treba zato rahlo pomanjšati (Novi testament s koledarjem vred tako, da so izvirne štiri strani na eni strani ponatisa, tudi dve strani Pentatevha so na ta način lahko na eni novi strani). Kljub temu so zagotovili razločnost branja, kar je seveda glavni namen zbirke. Knjiga je kot tretji zvezek v četrti skupini izšla pred koncem leta 2006, do svetovnega slavističnega kongresa, ki bo v Ljubljani julija 2007. pa izide še zvezek komentarjev.

V knjigi ponatisov, ki ima 1042 strani, je najprej Spremna beseda predsednika Slovenije dr. Janeza Drnovška v nemščini in slovenščini. Odtisnjen je tudi znani Trubarjev lesorezni portret. V izvirnih knjigah so tudi nemški in slovenski predgovori: tudi ti so ponatisnjeni, prevod nemškega besedila pa bo verjetno v knjigi komentarjev, v kateri bo,

upam, navedena tudi velikost posameznih izvornikov. Zaporedje posameznih izdaj je naslednje:

Trubarjev prevod Matejevega evangelija (1555).

Pavlova pisma Rimljanom (1560) in drugim naslovnikom (1561, 1567), kakor jih je prevajal in dal tiskati Trubar.

Trubarjev prevod Psalmov (1566).

Trubarjev prevod celotne Nove zaveze (1581: pisma, 1582: evangeliji in apostolska dela).

Dalmatinov prevod Sirahove knjige (1575), prve v Ljubljani natisnjene knjige,

Dalmatinov Pentatevh (1577) kot poskus ljubljanskega natisa celotne Biblije, ki pa so jo morali pozneje natisniti v Nemčiji.

Dalmatinov prevod Salomonovih Pregovorov (Ljubljana 1580).

V Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani si je njen ravnatelj dr. Mirko Rupel v letih po 1945 prizadeval odkriti v svetovnih knjižnicah tiste slovenske protestantske in prve katoliške tiske, ki jih slovenske knjižnice nimajo. Poskrbel je tudi za njihove fotokopije, kar je bilo takrat pred izumom kseroksa edino možno.

Slavistka prof. dr. Majda Merše je za Biblia Slavica prevzela nalogo poiskati najbolj ohranjene izvode slovenskih protestantik, da so jih nato digitalno posneli za nov natis. O tem je poročala na tiskovni konferenci ob predstavitvi te izdaje na SAZU v Ljubljani 12. marca 2007, na kateri je dr. Krašovec podal ves historiat priprav za to izdajo. Nekaj slovenskih redkosti je že prej doživelo tudi domače faksimilne izdaje, npr. Matejev evangelij (1993) in Jezus Sirah (1974).

Za branje teh starih besedil, tiskanih v bohoričici, se je seveda treba nekoliko potruditi, kar pa šolanim bralcem ne bi smelo biti nepremostljiva ovira. Obstaja tudi možnost, da vsa besedila iz bohoričice prečrkujemo v gajico, ki smo je vajeni. To pa se nekaj let že dogaja s Trubarjevimi knjigami, zato v drugem delu tega prispevka predstavljam še njegova Zbrana dela.

ZBRANA DELA PRIMOŽA TRUBARJA

Na pobudo Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar je založba Rokus d.o.o. leta 2000 v uredništvu prof. ddr. Igorja Grdina začela izdajati Zbrana dela Primoža Trubarja, prečrkovane v gajico. Izšlo naj bi dvanajst zvezkov priročne oblike s Trubarjevimi besedili in sprotnimi opombami ter komentarjem urednikov posameznih zvezkov. Doslej so izšli štirje.

V prvem (2000) so besedila obeh izdaj Katekizma (1550 in 1555) in treh izdaj Abecednika (1550, 1055 in 1566). Trubar je že v Katekizmu 1550 objavil nekaj krajših odlomkov Biblije, npr. o stvarjenju, zapovedih, iz Nove zaveze pa med drugim tudi očenaš. Teh odlomkov biblicisti navadno ne štejejo kot prvi delni prevod Biblije v slovenščino, zato jih tudi v Biblii slavici ni.

V drugem (2003) sta objavljena dve temeljni katehetični (teološki) deli: Ta celi catechismus s kratko zastopno izlago (1567) in obširnejši Catechismus z dveima izlagama, oboje na 400 straneh. Prvi dve knjigi je transkribirala mag. Fanika Krajnc - Vrečko. Tudi v teh dveh besedilih je seveda veliko navedkov iz Biblije.

V tretjem zvezku (2005) so prečrkovane Trubarjeve knjige: Articuli oli deili te prave, stare vere kerščanske (1562), Cerkovna ordninga (1564) in Ta slovenski kolendar kir vselej terpi (1557 in 1582). Tudi v tem zvezku so seveda biblični stavki, s katerimi je avtor hotel podkrečiti svojo razlago teologije in obredov.

V četrtem zvezku (2006) so Trubarjeve pesemske izdaje, zato v njih skoraj ni navedkov iz Biblije, čeprav je vsebina oprta nanjo, zlasti v tistih pesmih, ki so prepesnitve psalmov. Besedila v teh dveh zvezkih je transkribiral dr. Jonatan Vinkler, ki je tudi avtor opomb in komentarjev.

Biblična tematika bo bolj navzoča v naslednjih zvezkih. V petem, ki je bil napovedan že za leto 2003, bo Trubarjev prevod Psalterja (1566), v šestem in sedmem njegov Novi testament I in II (1581, 1582), v osmem Hišna postila (1595), v kateri so daljši odlomki beril in evangelijev, kakor so se takrat brali pri nedeljskem in prazniškem bogoslužju. Ker je ta knjiga izšla v skoraj tako veliki obliki kot Dalmatinova Biblija, bodo morali verjetno posamezne strani ustrezno

pomanjšati, da se bodo strani nove izdaje ujemale z izvirnikom, kakor so to uspeli narediti v dosedanjih zvezkih manjše oblike izvirnih Trubarjevih knjig.

Lahko samo čestitamo izdajateljem in avtorjem opisanih izdaj ter seveda želimo, da bi se raziskovalci odslej brez ovir lažje lotevali tudi študija njihove vsebine in nadaljevali tisto, kar so že pred desetletji uspevali doktorandi, ki so se na ljubljanski Filozofski in Teološki fakulteti (J. Rajhman, F. Oražem, M. Peklaj in M. Smolik) pod vodstvom različnih mentorjev poglobljali v spise slovenskih protestantov.